

Bidrag til Oplysning af Forholdet imellem
Christiern Pedersen og Anders Bodel
som danske Kronikefribere og danske Profaisler.

af

C. Molbech.

Det af de rigeste Værdomsværker, som den danske Literatur besidder, Hr. Conferentsraad F. C. Wegeners „historiske Efterretninger om Anders Sørensen Bodel“, er paa adskillige Steder i Skriftet, hvor det efter Tidsfølgen kunde henføres, omtalt saavel Ch. Pedersens danske Oversættelse af Saxo, som denne vor ældste Stilists saakaldte „Store danske Kronike“. Vor lærde Historieforsker har tillige med største Omhyggelighed samlet Alt hvad Tiden har levnet til Kundskab om Bodels egne Arbejder som Historiograph, og særdeles om det ham overdragne Hverv: at skrive en dansk Historie; eller rettere en „Konge-Kronike“; hvorved der, som det lader, især har været tænkt paa en Fortsættelse af Saxos Historie. Det er bekiendt, allerede fra Bodels Dage, og tildeels ved Ytringer af ham selv, at han af sin Belynder, Cantzler Johan Friis, havde erholdt til Laans og til Brug ved sine Arbejder, hvad Bodel kalder „en stor skreven Bog, udi hvilken fandtes Saxo udsæt, og nogle andre gamle smukke Historier“; om hvilken Bog Cantzleren vilde høre Bodels Dom. Denne faldt derhen: „at Saxonis Mening var ikke ret dræbt (o: truffet); men gjort langt

videre og af Beien, ja ofte tvært derimod" o. s. v.¹⁾ Udsalbet heraf blev, at Bedel, opfordret og opmuntret dertil, baade af den gamle Cantsler Friis, og efter hans kort derpaa indtrufne Død af Rigshovmesteren, Peder Dre, foretog sig at udarbejde en ny Oversættelse af Saxo.

Det er allerede for 50 Aar siden af den ærlige Myerup bebrejdet Bedel, at han ingensteds har nævnet C. Pedersen, enten som „Historiographus regius“, eller som Oversætter af Saxo²⁾. Maaſkee har han ikke villet giøre det i Fortalen til sin egen Oversættelse, fordi han dadler den ældre. At han i øvrigt vel maatte have fundet Leilighed til at omtale en Forgænger i „at beskrive den danske Krønike“, hvis Fortieneste af det Sprog, som Bedel berigede og forædlede, derfor er lige betydende, kan dog ikke negtes; men endskiøndt Bedel selv, betragtet som videnskabelig og kritisk Historieſkriver, ikke stod høiere, end at „ethvert Arbejde af ham om Danmarks Historie, fra Videnskabens Side i vor Tid maatte have været ubrugeligt“:³⁾ saa kunde han unegtelig have Grund til, endog fra sit eget Standpunkt, at betragte Chr. Pedersens Gyver som meget svage i historisk Skionsomhed og Dømmekraft, og at anſee hans Arbejder som Krønikeſkriver — hvilte Bedel dog ikke vilde lade være ubenyttede — for ganske uheldige. — Da vi nu imidlertid maa antage, at det rigtige Forhold imellem begge disse navnkundige Forfattere fra det 16de Aarhundrede, baade som Oversættere af Saxo og som danske Krønike-

¹⁾ Fortalen til Bedels Saxo, fol. C, 1.

²⁾ „Bedel er ellers ikke den første, som i Danmark blev beſtillet til Historiographus Regius, og det er dette, jeg aldrig kan tilgive ham, at han ikke melder et Ord om sine Forgængere, mine brave Landsmænd(?) Christen Pedersen og Hans Swaning.“ Myerups Udg. af H. S. Bedel „Om den danske Krønike at beskrive“. Kbh. 1787. S. 51.

³⁾ Nyt hiftor. Tidſkrift. I. 1817. S. 664.

skrivere hidtil ikke har været noie nok undersøgt, eller sat i fuldkommen klart Lys: saa vil en nærmere Oplysning af dette Forhold, forsaavidt som den, efter de levnede Kilder lader sig give, maaſkee ei være overflødig eller uden Interesse for vor Literatur- og Sproghistorie.

Uheldigvis er den Kundskab, vi have om den navnkundige, endog blot som Udgiver og Frelser af Saxos Historie, høist fortiente G. Pedersens sidste Livsperiode (fra 1531 eller 32, da han fra Antwerpen flyttede til Malmø, indtil hans Død 1554) i høieste Grad tarvelig. Det er ikke mange Aar siden det blev oplyst, at G. Pedersen i det mindste i de sidste 10 Aar af denne Periode, som han tilbragte i Huset hos Hr. Peder Andersen, Provst og Præst i Helsingør ved Helsingør, har levet i ringe Aar, og næsten bragt til at maatte modtage Naadsens Brød af denne sin „Grænde“, som han kaldes; endskiøndt G. Pedersen dog endnu havde Gældssfordringer i Skaane, som han ikke kunde faae betalte⁴⁾. Denne hans Skiebne var saameget mere ufortient, da man dog seer, at hans „betydelige Feil“ (som Ryerup ironisk kalder den⁵⁾) at have fulgt Christian II. i denne Konges Landsflygtighed, maa have været ham eftergivet under Christian III., og man netop i hine Aar (henvend 1540 og formodentlig i nogle af de foregaaende Aar) havde overdraget ham Deeltagelse i et Foretagende, der indtog en saa betydende og hæderlig Plads iblandt denne Konges Regieringshandling, som den foranstaltede Udgivelse af den første danske Bibeloversættelse.

Hvor vidt denne Chr. Pedersens Deeltagelse i Bibelværket har været udstrakt, kan hidtil ikke med fuld Visshed afgjøres. Det er imidlertid temmelig sandsynligt, at da det fra Begyndel-

⁴⁾ Hifter. Tidskr. III. 628—629.

⁵⁾ Vedel om den danske Krenite. S. 58.

sen var bestemt, at vor danske Bibel (ligesom den svenske, der udkom under Gustav I. 1541) skulde i det Væsentlige være en Oversættelse af Luthers høitydske Bibeltext: har man overdraget det første og betydeligste Arbejde, nemlig at besørge Oversættelsen af Tydsk, til G. Pedersen; og et Samfund, bestaaende af Biskop P. Palladius, adskillige Universitetsprofessorer og et Par andre Geistlige, har derimod havt det Hverv, at giennemsee og sammenligne den af G. Pedersen leverede Bibels oversættelse. Man har et sildigere Regnskabs-Document fra 1557 (saaledes først aflagt 7 Aar efterat Bibelen allerede var trykt), hvori findes anført, at en (unævnt) Pengesum var udbetalt af Dr. G. Morfing til „Mester Christiern Pedersen, som udskreiv først Bibelen“; og i en anden Regnskabs-Quittants af Christian III. (9. Febr. 1557) hedder det: at han har corrigeret og udskrevet Bibelen første Gang⁶⁾. At man ved denne Udskrivning har meent Oversættelsen af Luthers tydske Text, er vel ikke usandsynligt. Det bestrykes endnu mere ved en nylig opdaget mærkelig Ytring i et samtidigt Skrift af allerførste Sielendhed. Det er i et lille, ved Petrus Parvus (Rosæfontanus) af det Franske oversat Skrift: „En Tractat, som i en Sum befatter alt det ypperligste og meest besynderlige, som den Hells. Skrifts Boger indeholde“, trykt i Kiøbenh. af Hans Biingaard 1543⁷⁾, hvor Oversætteren i sit Forord fol. A, siger:

⁶⁾ Langebetiana ved Nyerup. S. 294—97. Jvf. mit Universitetsprogram om de danske Bibels oversættelser i XVI. Aarh. 1840. S. 74. 75.

⁷⁾ Det har været ubeskiendt baade for Langebet og sildigere danske Bibliographer, og er 1853 stienket til det store kongelige Bibliothek (hvor det manglede) af Hr. Cand. S. Nørdbom. Af Fortalen eller Tilskriften til Fru Helene, sal. Henr. Gieses, sees bl. A. at Petr. Parvus ogsaa maa have studeret i Paris. Han siger om bemeldte Tractat, at han „for ikke længe siden overfem den, prentet paa Latin i Vene-

„De fand, skal og maa (denne Tractat) være som een for-
 „løber for den store Danske Bibel, som en Erliq, for-
 „numftig, wiis oc vel lærd mand Mester Christiern Pederssen,
 „som vor Cannick i Lund, med stor flit paa ræt forstaaeligt
 „Danskt mael wdsæt basuer, efter vor Naadigste Herris
 „Kongel. Majestæt Ordning, med vort Vniuersitets
 „fuldburd og myndighed ded allerhøieste der Gud alt-
 „mectigste gijsuer naade og efne til paa prentten konuendis, oc
 „til alles voris lycke oc velsærd til liif og siæl wdgaangendis
 „worder.“

Et saa tydeligt Vidnesbyrd, som dette, synes paa en af-
 gierende Maade at bevise: at Jordansningen af Luthers
 Bibelværk fra Begyndelsen maa have været betroet til
 Christiern Pedersen allene; og det bekræfter min tidligere yttrede
 Formodning, at denne er Meningen af det to Gange i oven-
 anførte Bibel-Regnskab forekommende Udtryk: at han „først
 havde udfkrevet og corrigeret Bibelen“. Petrus Parvus
 nævner ikke allene Chr. Pedersen som Oversætter af den danske
 Bibel; men omtaler ogsaa, at den skulde udgaae under Univer-
 sitetets (eller det theologiske Facultets) Auctoritet. Af andre
 (i mit ovenfor Num. 6 anførte Skrift paaberaabte) samtidige Kilder
 erfare vi bl. a., at Dr. Hemmingsen 1547 var meget sysselsat
 med Revisionen af den danske Bibel („in revidendis Danicis
 Bibliis occupatus“) og at der saavel til Biskop P. Pallas-
 dius, som til Professorene J. Machabæus, N. Hem-
 mingsen, og to Præster, den fortiente Oversætter P.
 Tidemand og en ikke ret bekendt Hr. H. Henriksen, var
 udbetalt Gratificationer fra 300 til 80 Daler, af de for solgte
 Bibler indkomne Penge. Dette synes igien at bevise saa-
 meget, at alle disse Theologer maa have havt en ikke ubetydelig

„dien“; men at „den frantzøse, som min gode gamle Ven, Re-
 „bertus Stephanns, nu et Aar siden i Paris baade skrev og
 „prentede, holder noget meer og videre end den, paa Latin er“.

Deel i Bibelarbeidet; og hvis der ikke er taget personligt Hensyn til P. Palladii høiere Embedsstilling som Superintendent eller Biskop, maatte man antage, at hans Arbeide har været det største og betydeligste, eftersom den ham tillagte Gratification (300 Daler) var tregange saa stor, som de to andre theologiske Professorer, der kun erholdt 100 Daler. Hvorledes Christiern Pedersen er bleven betalt for hans Deel i Bibeloversættelsen, veed man derimod intet om, da det i Regnskabet kun siges, at der var udbetalt Penge til ham; men Summen ikke er nævnt.

Lige saa lidt er man i Stand til af noget hidtil bekiendt Document, eller nogen anden historisk Kilde, at kunne beviisliggjøre, hvormegen Deel Chr. Pedersen har havt i Bibelen af 1550; eller hvor vidt de Kiøbenhavnske Theologers Revision af hans Oversættelse af Luthers Bibel har strakt sig. En Sammenligning imellem det nye Testamente i den første fuldstændige danske Bibel, og Chr. Pedersens 12 til 15 Aar ældre Nye Testament, som han udgav i Antwerpen 1529, beviser i det mindste fuldkomment, at begge Arbeider ere grundforskjellige. I dette Testamente er siensynligen Vulgata lagt til Grund, om endog baade Graæmi latinske Text og Luthers høitidske Oversættelse paa sine Steder ere blevene raadspurgte og fulgte. Derimod er det N. Testamente fra 1550 en ikke mindre reen og noiagtig Oversættelse af Luthers Original, end det gamle Testamente. Ligeledes er det en ganske klar Sag, at denne Oversættelse fra 1550 i Sprogets renere Former og i Stilens Forædling har et afgjort Fortrin for Chr. Pedersens danske Testamente fra 1529; i hvormegen eiendommelig Fortieneste af Sproget den sidste endog har, og hvor langt den ogsaa staaer over den nogle Aar ældre Overf. af Hans Mikfelsen. En nærmere Undersøgelse af begge disse fortrinlige danske Sprog-Arbeider fra 1ste Halvdeel af

det 16de Aarhundrede, maae vi overlade til Andre; og det er for Sproghistorien, ligesom for den danske Bibelhistorie, et betydeligt Savn, at en saadan Undersøgelse ikke allerede er skeet.⁸⁾

Ville vi dernæst undersøge, og om mueligt komme til Bished om, hvad Frugt det andet store Foretagende, hvormed Chr. Pedersen har været betroet, enten det nu har været i tidligere Aar, under Christian II. Regiering, eller efterat han under K. Christian III. var kommen tilbage til sit Fædreland (under Christian II. Landsflygtighed, da Christiern Pedersen i Antwerpen var sysselsat med at oversætte det N. Testamente og andre Skrifter, har han neppe havt Sind eller Leilighed hertil): da har det (som man i Almindelighed antager) deels bestaaet i at oversætte Saxos Historie paa Dansk; deels i selv at samle og nedskrive en dansk Kronike; eller i et saadant Bærf at give en Fortsættelse af Saxo, hvor dennes Bærf ender i Ruud den Sieltes Historie, indtil nyere Tider; iberegnet Christian den Førstes Regiering.

Hvad det første angaaer, da tør der vel være Anledning til at formode, at Christ. Pedersen ikke har givet sig af med en egentlig Oversættelse af Saxo, eller det, vi nu ville kalde saaledes; men at hans Fordanskuig, endnu friere end Bedels, maa have bestaaet deels i Udtog, deels i Paraphrafer af Saxos i hoi Grad eiendommelige, i Stilen baade

⁸⁾ Nogle Bidrag til en saadan Undersøgelse, eller til en Charakteristik af af Chr. Pedersens N. Testamente ere meddeelte i Tillægget til den ved Hr. C. Brandt og K. T. Jønger bejærgede Udgave af dette Sprogværk, efter anden Udg. af A. 1531. (Kbh. 1852. S. 554—563.) Det er ogsaa her bemærket, og ved enkelte Exempler lagt for Dagen: at C. Pedersen som Oversætter har benyttet baade Erasmus og Luther ved Siden af Vulgata; men ikke den græske Originaltext. Sammenligninger imellem Oversættelsen fra 1531 og det N. Test. i Bibeludgaven af 1550, have Udgiverne ikke indladt sig paa.

rheterisk og poetisk blomstrende, konstfulde, vanskelige — ja for sin Tid vidunderlige Original, hvilken det heller ikke var tænkeligt, at G. Pedersen kunde have overført i sin Tids danske Sprog, ved en ordlydende, tro og noiagtig Oversættelse — et Foretagende, som ikke engang And. Vedel vilde have været istand til at udføre. At G. Pedersen imidlertid virkelig har prøvet sine Kræfter paa, efter sin Maade, at udsætte Saxo paa Dansk — og at dette Arbejde har udgjort en særegen Deel af den „store skrevne Bog“, som Cantzleren Johan Friis laante And. Vedel: tør man dog, efter dennes udtryffelige Beretning, og flere andre gamle Vidnesbyrd⁹⁾, ikke kalde i Tvivl. — Det er en egen og overraskende Omstændighed, der kan være til nogen Trøst for Andre, hvis svagere Kræfter i saadanne Retninger mangengang kunne bringe dem til at overse og glemme, hvad der ikke burde glemmes: at det har kunnet hænde en Mand af saa uhyre Lærdom og saa stor Dybde i Kritik og Hukommelse, som Gram, at modstige dette Factum (1748), som en Wildfarelse af Hvitfeldt¹⁰⁾, endskiønt det ogsaa berettes af Stephanius i hans Fortsættelse af N. Krag's Historia Christiani 3tii, som Gram selv 9 Aar tidligere havde udgivet. — Hvitfeldt er i øvrigt den første, næst efter N. Vedel, der omtaler G. Pedersen (i Anledning af hans Dødsfald 1554) som Saxos Oversætter; og efter Hvitfeldt have Eyschander (1622), Pontanus

⁹⁾ Eyschander (1622) i sin Slægtetog (Fert. p. XVII) nævner ikke allene Chr. Pedersen, som han der giver Tilnavnet Moravianus, men ogsaa Mester Jon Turesen, Canonicus Lundensis, som Oversætter af Saxo, ser Vedel. Hans Udtryk kunde dog giøre det noget tvivlsomt, om han ikke egentlig har meent, at Jon Turesen havde fortsat G. Pedersens Arbejde, eller paa anden Maade havt Deel deri.

¹⁰⁾ Gram's Afhandl. „om Christian II. Medfølger ud af Danmark“. Vidensk. Selskabs Skrifter (første Samling). IV. Deel. S. 287.

(1631), Stephanius (1645), Magnus Matthiæ og fl. gientaget det.

Om Beskaffenheden af C. Pedersens foranstfede Saxo have vi derimod ingen anden Efterretning end den af Bedel givne, som ovenfor er meddeelt, og som bevidner dens Unøjagtighed. Man maa være tilbøielig til at troe dette Udsagn, i det man dog tillige vilde have fundet det ganske naturligt og påseende, om Bedel baade havde sagt lidt mere om sin berømmelige Forgænger, og paa dette Sted om sin egen Oversættelse. Thi med alle dette berømte, for sin Tid ypperlige og uvurdeerlige Sprogværks Fortienester, kunde Bedel have Grund til at give den Erklæring: at han ingenlunde havde holdt sig nøie til Ordene i Saxos Text; men tværtimod behandlet dem med stor Frihed; og derved vel ogsaa en og anden Gang kan siges „ikke at have truffet Saxos Mening“. At derimod Chr. Pedersen heri endnu har staaet langt tilbage for Bedel, tør vi slutte efter den første hele videnskabelige Dannelse, saa vel som efter hans stilistiske Charakter. Til at oversætte et Værk som Saxos udfordres en betydelig Grad af classiske Studier, eller Fortrolighed baade med den ældre og Middelalderens, ligesom med Saxos egen Latinitet. Christ. Pedersens Skoledannelse i hans Ungdom havde været den samme, hvis flette og aandførtærende Underviisningsmaade han selv i sildigere Aar har underkastet den skarpeste Dadel¹¹). Længere

¹¹) 3 Skiftet: „Om Børn at holde til Læse og Studium“. Antv. 1531. (Sej. D. Mag. I. S. 45 og flg.) Det maa imidlertid bemærkes, at dette Skrift ikke kan tillægges C. Pedersen som Forfatter, da det kun er Oversættelse af en Tractat af Luther fra A. 1524, med enkelte Tilføjninger, hvori Oversætteren giver Anvendelse paa Herhold i Danmark og fra hans Ungdomstid. (s. Ryerup Notitia libror. in scholis Dan. prælector. 1784. p. 70. 71.) Det var overhovedet mere som Udgiver og Oversætter, end som Forfatter, at C. Pedersen virkede i og for Sprog og Literatur i sit Fædreland.

hen da han (som man vel omtrent kan antage, imellem 1510 og 1520) har tilbragt en heel Række Aar i Paris, have hans Studier uden Tvivl været mere geistlige og scholastiske-theologiske, end philologiske. Det maa ogsaa forekomme Enhver besynderligt, at Chr. Pedersen, der havde tilbragt saa lang en Tid af sit Liv i den franske Hovedstad, ikke engang havde lært sig Landets Sprog; efter som han endnu 1515 selv i Fortalen fortæller, at han havde fordansket Holger Danskes Eventyr, ikke efter den franske Original, eller Bearbejdelsen i Prosa af den ældre episke Fortælling paa Vers om Ogiær le Danois; men efter en latinisk Oversættelse af samme, som han for Betaling lod giøre i Paris, og siden „skrev den paa Dansk efter Latinen med stort Arbeide“¹²⁾.

Ikke mindre mærkelig er imidlertid den egne, og allerede temmelig udviklede Charakter i G. Pedersens danske Prosa, hvortil han maa have lagt Grunden netop under sit Ophold i Paris, og sin derværende Omgang med Geistlige, Munk, Professore og Magistre, med hvem han, efter det foregaaende, ikke kan have talt fransk, men maa have underholdt sig med dem i det latinske Sprog; vist nok i en mere scholastisk, end classisk Stil. Man vil heller ikke finde Spor eller betydelig Virkning af latinske Classikers Studium, i G. Pedersens Dansk, saaledes som det foreligger i Hertegns Postil (1515). Hans Stil har allerede her en vis umiddelbar naiv, men noget raa, eller endnu ikke ganske udviklet Nationalitet og Danskhed i Tonen. Man vil overhovedet ikke let falde paa at tænke sig i Forfatteren af denne Postil en vel studeret Cannik og Magister, der havde levet endeel Aar i det allerede den Tid (under Ludvig XII. og Franz I.) temmelig forfinede Paris.

¹²⁾ Jvf. min Fortale til „Olger Danskes Krønike“, udg. for Trykkeselskabet, af N. Hansen.“ Kbh. 1842. S. XXX og XLII.

Man mærker tillige, at det mere maa have været catholske Homilier og Legender, end latinske Glasfædere, eller Saxo Grammaticus selv, af hvis Læsning hans Udgiver indtil den Tid især havde modtaget Indvirkninger paa Sprog og Stil; og dog var det kun eet Aar efter at Saxo var udgivet, at C. Pedersen (1515) ligeledes i Paris, lod trykke sin danske Postill — det første Sprogværk, som man har fra hans Haand.

Sammenligner man dette (den saakaldte „Jertegns Postill“) med hans Bearbejdelser af Carl Magnus og Olger Danske (som vi dog ikke have i deres oprindelige Form) eller med de levnede Brudstykker af Christ. Pedersens „Danske Kronike“: da finder man en temmelig Forskiellighed, og overhovedet en Sprogform, der kunde forekomme os noget mere øvet og udviklet. Hertil tør vel for en Deel Grunden ligge i det forskiellige Indhold i de sidstnævnte Arbejder. Med Hensyn til hans Oversættelse af det Nye Testam. eller til den danske Kronike, og senere Skrifter, maa det overhovedet bringes i Regning, at C. Pedersen, efter at han havde forladt Paris, havde faaet en heelt anden Retning baade i sin Tænkemaade, og i sin Læsning og sine Studier. Han var i Antwerpen og i Tydskland bleven bekendt med Reformatorerne og deres Skrifter; og, efterat han var kommen tilbage til sit Fædreland, havde han i sin tidligere Levetid bl. a. med megen Flid læst og gjort Uddrag af latinske Kroniker, der behandlede Englands, Frankrigs og Normandiets Historie, m. m.¹³⁾

Men der gives en anden Omstændighed, som er endnu mere mærkelig og ikke saa let forklarlig hos en Mand i hans Alder og Stilling; (den synes i det Hele at have været trang og ikke meget begunstiget i Danmark under Christian III.) Det viser

¹³⁾ En heel Deel af disse (men ikke alle, nævner Nyerup i Tilføjet til hans Udg. af H. S. Vedels Afhandl. om at skrive den danske Historie. S. 61.

sig nemlig tydeligt af de historiske Brudstykker af C. Pedersens egen *Kronike*, hvoraf nogle ere reddede iblandt And. Vedels *Materialsamlinger*, at Chr. Pedersen jævnlig har benyttet islandske Skrifter, og særdeles de norske *Konget-Sagaer*, enten som de findes hos Snorre Sturlesen, eller i enkelte ældre *Sagafortællinger*, der horte til Snorres Kilder. Dette kan vel overraske og forundre os saa meget mere, naar vi tænke paa, hvor reent ukiendt og glemt den gamle nordiske Literatur var i Christ. Pedersens Levetid, og endnu en god Tid derefter. Imidlertid kan der ikke være Tvivl om, at han paa een eller anden Maade har skaffet sig Udgang til Indholdet af nogle af disse for hans Samtid i Danmark skjulte Kilder; da han baade paa flere Steder nævner ikke allene „den gamle norske *Kronike*“ (hvormed han formodentlig mener Snorre's), men ogsaa „Biskop Isleif, og en gammel norsk Præst, som heed Are“; hvorved man vel ikke kan undgaae at tænke paa Are Frode. — Naar vi nu erindre, at det var over 50 Aar senere, at de første Glimt af en noget mere udbredt Kundskab til Snorre's norske *Kongethistorie* oprandt i Danmark, ved et fattigt Udtog af dette Hovedværk i den islandske *Saga-Literatur*¹⁴⁾; naar vi end videre befinde, at der neppe engang kan paavises noget afgjort og tydeligt Spor til, at Vedel har været hjemme i det, han selv kalder „vort eget gamle danske *Tungemaal*, fra hvilket man nu er meget afvant“:¹⁵⁾ da maa det i saa meget højere Grad forundre os, at hans Forgænger, vor første danske *Historiograph* og *Prosaiist*, ogsaa

14) Skaaningen, Mag. Jens Mortensen, der i nogen Tid var Ammannensis hos Hvitfeldt, og bode som Præst i Slangerup 1595, havde skrevet et Udtog af Snorre Sturlesens „Norske Kongers Krønike“, som Hvitfeldt udgav 1595. 8.

15) Det synes end mindre rimeligt derved, at han tilføjer: „Det var at ønske, at de norske Krøniker vare ret vel udsatte paa vort danske Maal, som vi nu bruge“. Om den danske *Krønike* at beskrive. S. 47.

var den første, som paa en eller anden Maade virkelig har benyttet den norske Kongesaga. Hvorledes han er sat i Stand dertil, enten ved at betjene sig af en indfødt Islænders Hielp, ved at benytte en Oversættelse, ved Hielp af et i hans Tid eksisterende Udtog af den norske Sagahistorie, eller ogsaa umiddelbart, ved selv at kunne læse den i det gamle Grundsprog: derom vil man ikke kunne have meer end hypothetiske Gissninger. — Den sidste Mening, hvis Sandsynlighed forekommer mig ringe, vil jeg overlade til Andres Brevelse; for min egen Deel vil jeg ikke gaae videre, end til at sige: at den i det mindste ikke indeholder nogen Umuelighed. E. Pedersen, en ved udholdende Flid og Arbeidsomhed, meer end ved Dømmekraft og Skarpsindighed, udmærket Natur, kunde jo vel, lige saa godt som M. Jens Mortensen, have lært sig at læse og forstaae den islandske Sagastil. Naar man imidlertid tænker paa, hvor ringe og vanffelig paa E. Pedersens Tid Udgangen i Danmark har været til islandske Haandskrifter, vil man dog snarere holde paa den Mening, at han har havt Hielp af Andre, der i Udtog og Oversættelser have meddeelt ham, hvad han indfletter af den norske Historie.¹⁶⁾

¹⁶⁾ Vi maa ved denne Leilighed bemærke, at der megetlig har været Ferdaniskninger af Snorre Sturlesens Heimskringla, ældre end Jens Mortensens Udtog; og at i det mindste en saadan, der gaaer indtil Oluf Trygvessens Tid, endnu er til. Den er færdig omtr. 1551 af en (som det synes) danskfødt Mand, Lauritz Hansen, der havde været et Stags Høftiener hos Frederik I., men havde siden levet saa lang Tid i Norge, at han (efter hans eget Udtryk) „meget havde glemt dansk Maal“. Original-Haandskriftet med en Tilsegnelse til K. Frederik II. (formodentlig endnu under Christian III. Regjering) befinder blandt de Magnæanske Mskr. paa Universitetsbibliotheket (Nr. 93. Fol. 3vf. Hr. Conferenter. Werlauffs Efterretninger om dette Arbejde. Nord. Tidsskrift for Litteraturogvid. I. 1832. S. 349—351. Her omtales ogsaa S. 349 „flere Udtog af Snorre, med Færdigførelse til Haken Hakensens Død“, hvilke findes blandt de Magnæanske Haandskrifter.) Endnu kan bemærkes, at ogsaa N. Vedel har benyt-

Den Brug, Chr. Pedersen har gjort af den norske Kongesaga, saaledes som han har været i Stand til at benytte dens Indhold, var i øvrigt den samme, som han tilegnede sig af de udenlandske Kroniker, og maa give os en yderst ringe Mening om hans Smag, Dømmekraft og kritiske Skionsomhed. Den har fornemmelig bestaaet deri, at han gjorde Uddrag af saadanne Tildragelser, der stode i nogen Forbindelse med danske Kongers Historie, blandede dem med eventyrlige Sagn og Fortællinger, og nedskrev dem, som det lader, uden al Orden,¹⁷⁾ i sit Haandskrift, for derved at indføre dem i sin saakaldte „store danske Krønike“. — Dette maa han imidlertid, som vi kunne erfare af den nedenfor meddelte Fortælling om Sigurd Slemmedegn, have gjort paa en løs og flødesløs Maade, eller han maa have benyttet andre Sagatilder, mere upaalidelige og af ringere Bærdi, end Snorre Sturlesens norske Historie. Maaſkee man endog kommer Sandheden nærmest ved at antage, at C. Pedersen

et et saadant Arbejde, hvilket han anfører med Udtrykket: „Peder Iversen i den skrevne Norske Krønike“. (Svend Tveskæggs Hist. 82.) Maaſkee har Forfatteren været den i Worms Lex. I. S. 146 forekommende Philolog, Mag. Peder Iversen Borch, der først var Rector ved Herlufsholms Skole, 1589 blev Rector Theol. i Trondhjem og endnu 1619 udgav sin „Tractat om Mose Bøger“.

- ¹⁷⁾ Dette maa man antage efter den Maade, hvorpaa Fragmenterne, som Vedel har ladet afskrive, findes imellem hverandre, uden nogen chronol. Orden. Paa flere Sider, hvor en særskilt Fortælling begynder, findes Henviisninger til Stedet, hvor den i Krøniken skulde indskydes; og disse Henviisninger (der tyde hen paa, at Chr. Pedersens Krønike skulde bestaae i Tillæg til Saxo, saa vidt hans Historie naaer) har Afskriveren, som man ser, taget lige efter Forfatterens originale Haandskrift. Saaledes f. Ex. (Paralipom. T. II.) Tiende Bog. „Dette skal stende hofſ Kong Harald blotand først y den tiende Bog in Saxone“. Tiende Bog. Svend Alvinissen. „Hoc folium ponatur in sequenti folio p. totum circa hoc signum.“ — „Harald Harefod. Quære hoc signum in 20. folio lib. XI. & ibi ponatur ista ij folia per totum.“ — H. Svend Estridsen. (nædt i hans Hist.) „Dette skal stende hofſ Kong Svend Estridsen.“ o. s. fl.

ikke efter egen Læsning, men snarere (ligesom uden Tvivl for en stor Deel ogsaa Saxo har gjort) efter Andres mundtlige Sagnfortælling, har optegnet de norske Begivenheder. I det mindste er f. Ex. Fortællingen om Grif Emund og Sigurd Slemmedegn mere liig et fabelagtigt og udsmykket Sagn, end en Historie. Det var ikke Sigurd, men Kong Magnus Blinde, som overtalte Kong Grif til det norske Tog; og hos Snorre findes ikke et Ord om Samtalen imellem Harald Gille og Sigurd Slemmedegn, saa lidt om dennes Deeltagelse i Grif Emunds Krige med de Tydske. m. m.

Det er i andet Bind eller Fascikel af Vedels saakaldte Parapomene, hvori der blandt mere findes (fol. 53—55) et Fragment, der indeholder en fabelagtig Fortælling om Kong Knud den Hellige, udfrevet af en Dialog af den bekjendte franske Scholastiker Gerson¹⁸, hvoraf jeg vil meddele Begyndelsen:

„Den mechtige Doctor Gerson schriffuer y en bog, kallis *dialogus*, y huileken der stonder, huorledis de Engelske och Franske trene tilsammen y ret gong for mange Herrer oc förster, oc andre mechtige vise oc kloge mend. Der lagde de fransoske de Engelske faare blant andre ord, huorledes de hafde forraad mange aff deres rette herre oc Konger, haade Engelske oc Danske. De Engelske sagde, huilecke vaare de da, de Frandsoske suarede, det vaare Kong Ricard, Kong Eduard og mange andre flere engelske Konger, oc det till met den hellige Herre Sete Knud konge, som vor Danmarckis oc Englands konge, thi at de lode kiöbe hanns egin broder *otuff hunger*, oc *Black*, oc mange andre flere forredere til y danmarck met deres guld och penninge, at de skulle forraade hannem, oc giöre hannem hans almue vuillig oc vlydig, der hand laa rede met megit folck oc ville dragid

¹⁸) *I. Gersoni Opera*, Ed. Antverp. 1706. Tom. IV. p. 813. 814.

(Jef. Nyerup's Tilleg til H. S. Vedel om den danske Kren. S. 62.)

ind y England, oc ville taget det igen met maect oc velde, som hand var da ret arffuing till; thi nöddis den hellige Herre till, at tage ved den aarlige skat, som y oc alle Engelske ere nu plichtige til at skatte og skylde til Danmarckis krone. Disse Ord sagde de fransoske til de Engelske aar effter gudz byrd tusinde fire hundrede paa det fierde y mange herrers neruerelse.“

Derpaa følger hos G. Pederfen et Udtog af hvad „Den meectige Klerck Doctor *Gaguinus* schriffuer y frankriges latine krönicke y den femte bog“: om en venlig Contract imellem Kongen af Danmark og de Engelske, at de efter den Dag maatte have Lov til at „have deres egne indfødte Herrer til Konger“; imod at de ved „deres svorne Ed og aaben beseglede Breve forpligtede dem til aarlig at svare Kongen af Danmark 10,000 Skaalpund „Robel-Guld.“

Efter Knud den Hellige følger i Manuscriptet, paa Bagsiden af et Blad, men uden Sammenhæng med det Foregaaende, et Fragment med Overskrift: III. Erik Emund, der begynder med disse Ord: „Hand lod saa ynckelige henge bispen; de bleffue hannem oc meget vuillige, for de viste at hand gjorde hannem vret.“ Dette er et af flere Beviser, som vi kunne finde i Bedels saakaldte „Paralipomena“, at „den store tyffe Kronike“, ¹⁹⁾ hvoraf han lod dem copiere, deels har været nedskrevet efterhaanden, som Chr. Pederfen samlede sine Materialier af udenlandske Kroniker og andre Bøger; deels, saaledes som i dette Tilfælde, har havt Lacuner, som formodentlig have reist sig fra den Mishandling, Haandskriftet

¹⁹⁾ Blandt andre Bøger og Haandskrifter, som Bedel efter K. Christian IV. Befaling 1595 maatte aflevere til Lehnmanden paa Nibershus, Baldemar Parsberg, var ogsaa den Kronike, som Joh. Friis havde laant ham. Wegeners hift. Österr. em H. S. Bedel. S. 126. Num. 6. S. 199. Num. 2.

engang maatte lide.²⁰⁾ Af det, der umiddelbart følger efter de anførte Linier, og indeholder Uddrag af den samtidige norske Kronike, som Bidrag til Erik Emunds Historie, vil jeg endnu affkrive følgende Fortælling om Sigurd Slemmedegn, til Prøve paa Chr. Pedersen's Stil og Maade at fortælle paa:

„I det samme kom der en til Norge fra Island, som hed *Siuard* degn (Slemmedegn), fore hand vor vid till messe-degn, oc skulle bleffuit prest. Hand sagde til Kong Harild²¹⁾, at hand vaar hans broder, oc begerede aff hannem en part aff riget at holde sig af. Kongen suarede: Du est icke min broder, thi at Thore din moder, min faders bole, lod en prest ligge hos sig som hed Her Albret, oc hand vor din fader, oc icke Kong mogens, min Fader. Der hand kunde ingen rente fonge af hannem at holde sig met, Da gaff hand sig til Kong *Erik Emund* y Danmarck oc bad hannem om folck oc hielp at han kunde vinde Norge met fra Kong Harild sin broder, som icke kende hannem fore sin broder, da ville han giffue hannem en erlig skenck aff riget saa lenge hand leffuede. Kong Erick bleff strax veluillig til at hielpe hannem der til, thi at Kong Harild haffde icke hullet hannem den Contract og løffe, som hand løffuede hannem der hand hialp hannem ind y Norge met maet oc velde. Saa spurde han strax Siuard at, om hand kunde beuise at han vaar kong Harildz broder oc kongens sön af norge; han sagde ia, ieg vil gonge paa gloendes iern, som logen vduiser. Siden gick han barfötter paa sin gloende plogiern, y Fem bispers oc y kongens neruerelsse oc mange andre gode mend oc stor almues, som der da tilstede vaare. Der kongen saa, at hand bleff aldelis vskadder, da fick hand dis större vilge till at hielpe hannem. Hand fulde siden kongen y tu slag mod de tydske, hans fiende, og terede sig ganske mandelige“ o. s. v.

²⁰⁾ Jvf. „Reget om Christiern Pedersen.“ Historisk Tidsskr. III. S. 269.

²¹⁾ Harald Gille, som 1136 blev ibjældsaet i Bergen, af Sigurd Slemmedegn.

Jeg vil, foruden denne upaalidelige Fortælling, endnu meddele et Par andre Fragmenter af Chr. Pedersens Krenike, i den Formening, at et Par saadanne Prover bedre, end en blot Charakteristik, eller almindelig Dom, vil oplyse, hvorledes han baade behandlede og vilde have fortalt den danske Historie. Begyndelsen af den tiende Bog, hvori der berettes noget om Knud den Stores Søn Svend (som her kaldes „Svend Alvinissön“) og om Knuds andre Sønner, lyder saaledes:

Marianus scotus skriffuer y en krönicke, at der mand schreff aar effter gudz byrd M oc fiorten oc tyve Aar, Da ville Aluina kong knudz holeskaff, som han för tog fraa Sancte oluff y england (om huileken Saxo skriffuer) gierne haafft eth barn mett kong knud, Alligeuell at hun vell viste at hun wor icke sielf fructsommelig, Thi optenckte hun ith subtilig Fund, mett huileket hun mente ath hun wille begiecke kongen, Saa atth hun [han] skulle visselige tro, ath hand hagde affled eth barnn meth henne. Saa sagde hun for hannem ath hun wor siuglig mett hanns Foster. Och lagde sig saa y barsill seng paa en thid som hun wiste atth en preste deye der hart hoss skulle gange y barsell senng. Strax prestedeyens barn war födt, Da lod Alvina hente dett hemmelige thill sig, och sagde for konngen att det waar hendis och hans Barn, oc gjorde sig ganske siug och skröbelig for hannem. Hand trode at det saa waar y sandhet, Thi lod hannd dett Christne met stor ære, oc kallede dett *Suend*, effter kong Suend sinn Fader. Der samme Suend voxte nogitt op, da gjorde konng knud hannem thill konnge offuer Norge, fordi at Aluina waar föd y Norge, som hannd mente ath hanns Moder hagde werit. Samme *Marinus* skriffuer, och der stonder och y Englands latine krönnick, at samme aluina gieckede och kong kuud ligerwisse saa nogre (Aar) thil forn y Englannd met eth aundit Suendbarn, som hun da lod hinnte fraa en Sudere Kone, som laa y Barsell senng, oc sagde for konngen, at hun hagde dett födt met hannem.

Hannd trode dett wisselige att saa skulle vere; thi lod hand dett Christne, oc kallede dett *harald*, oc gjorde hannem siden thill konge offuer Englannd, fore hannd vaar der födder. Noginn thid der effter da döde kong knud, som hand mente atth hans Fader skulle vered, och da waar drotning *Anna*, konng knudz ecte höstrue y England, thi tog samme harald alle di slott; steder och leen fraa hende, som hun skulle haffue at holde sig aff y sinn lifuistid, som konng knud haffde för giffuet hende, og drefh hende saa platt aff England met stor haannd. Hun rymde saa bortt till greffuen aff Flandern, och hannd tog hinde erlige og veluillige till sig, Og hiolt hende siden y stor heder oc ære“ o. s. v.

Længere hen fortælles om Kong Svend i Norge følgende karakteristiske Sagn:

Der stonder y *denn norske kronnische*, at der denne Suend hagde været konnge y Norge tu aar, da lod hand forsamle almuen aff Nordlandene till landztingit hoss Truendhiem; saa holt hanns moder Aluina hoss Bursprockit for dem alle, och bad atth de skulle vere hennis sön hörige och lydige, som dem burde, och vdgiffue den ny skatt och gengerd som hannd aff dem begierede, en dog att det vaare emod deres gamle seduane. Saa opstod en mechtig och friborn Mannd som hed *Enar tampeskell*,²²⁾ oc robede höytt oc sagde til dem alle: O y menige almue, ridder oc riddermendz mend, bönder och bomend oc alle andre som her forsamblede ere aff nordlandene, I gjorde megit daarlige och ufornymstelige der y saa ilde kiöbsloge, att y solde eders rette herre konng oluff bort for den gamble mæ *aluina* och hennis föll *Suend*, som ville eder alle forderffue. Hun er gerig oc vmettelig, och kand aldrig fornögiss met stor rigdom; hun fannger ey heller saa megit guld och penninge, at hun ville ey haffue mere; thi maa hun vel lignis eth horss, som ligger oc gnaffuer om sig, naar det skall dö, oc

²²⁾ I Norden har Pedet selv skrevet „Enar Tambaskelmer talte imod Aluina.“

ville end da gierne ede mere aff gressit, om hun kunde. Hennis Sönn maa ligniss ved ith föll, thi hand lader sig regiere oc vende bort oc igien aff hende, ligeruiss som ith vugt föll, oc kannd huereckenn tale eller mele. Aff disse ord begynte de alle at lie [lee] oc snysse, och Almuen robede och murlede höytt, oc sagde att dett vaar aldelis sandingen, som Ener sagde.“ o. s. v.

Det vil være uforføndent, og hører ikke til min Hensigt, at gaae ind paa en speciel Underføgelse af ethvert af de enkelte ved H. Bedels Omførg bevarede Fragmenter til en dansk Kronike, som deels skulde udfylde Saxos Historie, saavidt den gaaer, deels fortsætte den, i det mindste til Christian I. Jeg troer, at allerede det, man vil fiende til Førfatteren, deels af de meddeelte Prover, deels af hans Oversættelse eller Bearbejdelse af Holger Danskes Eventyr, tør være nok til at frakende G. Pedersen endog den ringeste Værdi, som historisk Samler, for ikke at sige som Historieffriuer. Den Mand, der (som man seer af hans Førtale) ikke allene var i Stand til at antage Ogier le Danois som en historisk Person, og Søn af Kong Estrik i Danmark (hos Saxo i 8de Bog), men endogsaa at antage og at udgive den hele af de mest udfærende Eventyrligheder overstrømmende „Olger Danskes Kronike“, som han deels oversatte, deels selv lavede, for sand Historie — denne Mand kunne vi, uden at ville berøve ham det mindste af hans Fortieneste af dansk Sprog og Stil, ikke skienke ringeste Dymærksomhed som Historiker.

Ikke desmindre har han vundet denne i en ikke ringe Grad hos And. Bedel. Da denne var bleven Kongelig Historiograph, og ved gientagne Løfter havde forpligtet sig til skrive „den danske Kronike“ — med andre Ord, at levere et historisk Arbejde, der i en fuldkomnere Form omtrent dog

skulde blive det samme, hvad G. Pedersen havde tænkt sig, en Udfyldning og Fortsættelse af Saxo: saa har Bedel, som man veed, i en lang Række Aar virkelig samlet mange Materialier til sit historiske Værk; men ogsaa meget længe ladet vente paa dets endog kun begyndte Udførelse. Til den af Bedel anlagte Materialsamling, hvorom en stor Mængde Noticer ere samlede i Conferentsraad Wegeners udtømmende biographiske Arbeide, horte ogsaa et Par haandskrevne Foliohefter, med Titelen „Paralipomena Historiarum Danicarum“, om hvis Bestaafsenhed man længe har havt ufuldkommen Kundskab; saaledes at En og Anden endog, forledet ved Titelen, og endel Summarier eller Randgloser med Bedels Haand, har antaget dem for hans eget Arbeide. Det er derimod de ovenfor berørte Brudstykker af G. Pedersens saakaldte „Danske Kronike“, der have været indskrevne, uden Tvivl med hans egen Haand, i det samme store Bind, der indeholdt hans Jordanskrivning af Saxo; og hvoraf et tyvagtigt Sendebud, der skulde føre Haandskriftet, som efter G. Pedersens Død blev fordret udleveret af hans Vo, fra Helsingø til Kiøbenhavn, paa Veien udskar adskillige hele Læg Papir.²³⁾ — Man vilde let have trostet sig over dette Tab, dersom ikke i en sildigere Tid det hele overblevne Kronike-Haandskrift, og derved ogsaa Oversættelsen eller Udtoget af Saxo, var gaaet tabt.

Bedel har nu, som vi see, ikke allene ladet afskrive bemeldte overblevne Fragmenter af G. Pedersens Arbeide; men man lærer tillige af hans mange Marginalier, tilføiede Aarsstal og Genealogier, en og anden tilfaldt Anmærkning, m. m. at Bedel har betragtet og villet benytte dette saa godt som ubrugbare Stof som en af Kilderne til sit eget Værk. — Endssiondt ogsaa dette unegtelig reber en Svaghed i historisk Kritik, hvorved Bedel

²³⁾ S. det ovenfor, Num. 20 anførte Sted i Hist. Tidssk. III. Bd.

i den Henseende ikke just kan have hævet sig meget høit over Christiern Pedersen, og endskiøndt denne ogsaa, om ikke har overgaaet, dog fuldkommen har staaet ved Siden af Saxos berømte Oversætter i utrættelig Arbeidsomhed og patriotisk Nidfiærhed for Sprog og Literatur: saa kunne vi dog heller ikke overse, hvor meget Bedel stod høiere i classiske Studier, og i en Lærdom og videnskabelig Dannelse, hvori ogsaa Frederik den Andens Høfpræst, Historiograph og Rannik i Ribe, havde meer end et halvt Aarhundredes Fremskridt forud for den beskedne, trostydige, om endog i Aand noget indskrænkede, i Smagen begrændsede og udannede Rannik i Lund. Bedel har derfor ogsaa, med sit naturlige Anlæg som dansk Prosaist, med mere udvidede Studier og videnskabelig Dannelse, og i en anden Levekreds, uden megen Vanskelighed kunnet opnaae en større og renere Udvikling i Stil og i det historiske Foredrag, end C. Pedersen.

Naar man imidlertid noiere undersøger og sammenligner den førstnævntes danske Skrifter, saa vil man ei allene finde en ikke ubetydelig Uliighed i Stilen fra forskjellige Tider, ved Siden af en fiendelig og udpræget individuel Character; men man vil ogsaa kunne overtyde sig om, at der sattes meget i at Bedel, som historisk Fortæller, enten kunde maale sig med vor Saxo, eller med Islands Snorre Sturlesen, og flere udmærkede Sagasfrivere. Det er dog nærmest med disse man maa sammenholde ham; thi at tænke paa Spaniens nationale Krøniker fra 13de og 14de Aarh., eller paa de gamle og classiske florentinske Historiefrivere, Malespini, Villani, Dino Compagni, Machiavelli m. fl. ved Siden af H. E. Bedel — vilde baade være utidigt og ubilligt. Det gamle Nordens Sprog og Skriftkultur blev afbrudt, og trak sig fra det 13de Aarhundrede meer og mere tilbage til det fjerne Land i Polarhavet, hvor den snart blev fremmed for de scandinaviske Riger; og

et nyere Skriftsprog begyndte først i det 15de og 16de Aarhundrede kummerligt og tarveligt at arbejde sig frem, i Danmark som i Sverrige; begge disse Lande vare i Literatur og Sprogdannelse flere Aarhundreder tilbage for Italien.

At der hos Forfattere som C. Pedersen og And. Vedel fremspirede en stor Deel ægte Danskhed, midt iblandt den især fra Reformationen jævnt vorende Blanding med tydsk Sprogstof, maae vi erkiende; medens det dog tillige er tydeligt, at vort Skriftsprog, allerede fra dets første Dannelse, til sin bevarede nordiske Bygning har knyttet en heel Udvikling af tydske Elementer, der hos os staae i et lignende Forhold, som det romaniske Element til det angelsaksiske i den engelske Sprogudvikling. Hos C. Pedersen er denne Indflydelse maafee i det Hele noget mindre end hos Vedel, i hvis Skrifter den bl. a. yttres sig ved et ikke lidet Antal Germanismer, og udanske eller tydskeagtige Udtryk og Ordformer. Men den første var heller ikke endnu i sin Tid kommen saa vidt i Sprogkultur og stilistisk Dannelse — i det mindste ikke i sin historiske Stil — som Vedel; og denne behøvede selv, som man seer, en Række Aar og Behandlingen af flere Slags Foredrag, inden han opnaaede den Grad af Reenhed og stilistisk Dannelse i det fortællende Foredrag, som man finder i et Par levnede og utrykte Fragmenter af hans meget omtalte „store danske Krenike“, hvis Udarbeidelse var paalagt ham som kongelig Historiograph. — Det ene af disse gaaer fra Mødet paa Viborg Landsþing (1103), hvor Erik Giegod gjør Almuen bekendt med sin Beslutning, at ville fare til Jerusalem, indtil Slaget ved Værebros imellem Kong Niels og Erik Emund (1133), og den sidste Flugt til Kong Magnus i Norge. Det er en udmærket vel udført, ziirlig og i det Hele meget correct Afsskrift efter Vedels egen Udarbeidelse. Haandskriftets Bessaffenhed viser ogsaa, at det ikke er nogen Levning af en sønderreven, forhen heftet, eller

indbunden²⁴⁾ Bog; men det er uden Tvivl et Brudstykke af Manuscriptet til en enkelt Afdeling af den danske Krønike, som Vedel engang omfider maatte tage sig for at lægge sidste Haand paa, eller at gjøre færdig, saaledes som han (formodentlig tidligere) havde gjort ved Svend Tveskiægs Historie. Man seer tydeligt, at denne Afskrift har været en saadan, som Forfatteren har ladet tage efter sit eget omhyggeligt giennemgaaede og corrigerede Udkast; og man tør vel betragte det som en af de fortrinligste Prøver, vi have af Vedels fortællende Stil, i et historisk Arbejde af længere Omfang, og i sammenhængende Fortælling.²⁵⁾ Stoffet gaaer dog kun lidet uden for det, som findes hos Saxo, og som Vedel allerede tidligere efter sin Maade havde bearbejdet i sin Jordanskrøning af dennes Historie. Man kunde sige, at det egentlig kun er en snart kortere, snart længere Variation af Saxos Fortælling, som næsten Sætning for Sætning er fulgt, med yderst faa Tillæg. Imidlertid er Formen her friere, og tilhører mere Vedel selv. Han har (f. Ex. i Fortællingen om Knud Lavards Død, som er den interessanteste Episode i det hele Fragment) undertiden udmalet Begivenheden lidt anderledes, end Saxo; de

²⁴⁾ Hæftet, der udgjør 17 Blade (af hvilke det sidste er tilskrevet) har, som man seer, aldrig været indbundet. Paa nogle faa Steder ere feilskrevne Ord rettede med Vedels Haand (f. Ex. *Einus* til *Ellus*, *lenngeligen* til *letteligen*, o. s. v.) Der har formodentlig af disse 8 Ark, og af de foregaaende, været taget to ligelydende Afskrifter, ved samme Haand. Men af den ene findes kun det yderste Ark, der begynder med de samme Ord „Tha soer hanndt paa thet siste till Wiborg Lannsthing“ o. s. v. og ender ligeledes med de samme Ord, som det første Fragment, men paa den 16de Side; hvorfor baade den 15de og 16de Side ere tættere skrevne.

²⁵⁾ Jeg vil dermed ikke sige (for ei at tale om hans danske Saxo) at man jo kan finde kortere Stykker f. Ex. i Vedels *Liigprædikener*, i *Afs handlingen „om at skrive den danske Historie“*, og andre danske Arbejder, som fra Sprogets Side fuldkommen kunne staa ved Siden af det her omhandlede Brudstykke af Danmarks Krønike.

indførte Taler og Samtaler ere nu og da forfattede; undertiden ogsaa noget længere, hos Vedel.

Sammenligner man dette Fragment med det uden Tvivl ældre Arbejde af Forfatteren, Svend Tveskæg's Historie (som dog først ved Trykken blev udgivet 1713²⁶), da er Forskiellen i Stil og Sprogform i det Hele vel ikke meget betydelig. Dog vil man være tilbøielig til at give det utrykte Fragment af Kroniken Fortrinet i et renere, mere correct og omhyggeligt Foredrag. Det synes at Vedel, imedens han, saa at sige, Blad for Blad følger Saxos Beretning, har søgt at bringe en jævnere, mindre blomsterrig og mindre rhetorisk Stil ind i sin Fortælling, og at give denne noget meer af den historiske Simplicitet, end Saxos Original, hvorefter han forhen havde givet en paraphrastisk Fordansknin^g; men som han nu snarere vilde bearbejde i en stilistisk Character, der skulde være Vedels egen. Det er ikke for meget, snarere vel lidet, sagt, af Vedels lærde Biograph, der ellers ikke let afforter noget i hans Berømmelse: at det her omhandlede Fragment „i Sprog og Fremstilling synes meget at overgaae Hvitfeldt“.²⁷ Man kan vanskeligt sammenligne Vedel, som historisk Fortæller, med Hvitfeldt, der i sin Kronike sjelden er meer end reen Annalist og diplomatisk Referent; hvorimod han ikke saa Steder i sine Fortaler eller Dedicationer til Christian IV. hæver sig til en Styrke, Eftertryk og Værdighed i sin danske Prosa, som man neppe venter sig hos vor umistelige og høit

²⁶) Man har endnu blandt de saa overblevne Levninger af Vedels Manuskripter og Papirer, et utrykt Haandskrift af denne Historie; nemlig en Reenskrift, med mange Rettelser og Forandringer af Vedels egen Haand. Dette Haandskrift er ikke allevegne fulgt i den trykte Udgave. (Ms. Bibl. Reg. Eldre Kongl. Saml. Fol. Nr. 825.)

²⁷) Wegeners histor. Efterretn. om N. S. Vedel. (2. Udg.) S. 226. Anm. 33.

fortiente Chronograph. — Efter min Formening vil ogsaa en Sammenligning være til Fordeel for det sidstnævnte Bedelske Arbejde (Brudstykket af Kroniken 1103—1133), naar det holdes ved Siden af et andet overblevet Fragment, der indbefatter hans næsten fuldførte korte Udkast til Knud VI. Valdemarsens Historie; (Bedel kalder ham Knud den Femte.) Dette Udkast findes i en Fascikel af hans levnede Samlinger (paa det Kgl. Bibliothek) og udgjør 20 med hans egen Haand meget vidtløftigt skrevne Folio-Blade. Stil og Foredrag ere vel i sig selv ikke meget ringere; men den hele stodesløse, mangengang næsten ulæselige Form, og de mange Rettelser og Forandringer, som Manuscriptet har, udvise tydeligt, at der ikke, saaledes som ved hiint Fragment, er lagt sidste Haand paa denne, i øvrigt fra Indholdets Side ubetydelige Fortælling om Knud Valdemarsen. — Jeg vil saaledes foretrække, til Slutning at meddele en Prøve af det reenskrrevne Fragment, som bl. a. vil være i Stand til at vise den betydelige stilistiske Forskiel i det fortællende Foredrag, som finder Sted imellem C. Pedersen og Bedel. Proven aftrykkes ordlydende og bogstavret i enhver Henseende (med den ene Undtagelse, at her er brugt ham og dem i Stedet for hannem og dennem;) men overalt efter den nu brugelige Stavemaade.

Knud Lavards Mord ved Harrested.

„Siden soer Hertug Bogislaus hjem igien til Polen, og Kenning Niels førte hans Datter hjem med sig til Ribe, og gjorde der hendes Bryllup med hans Søn Kenning Magno. Og det skee, at den Tid Hertug Knud var og tilstede i samme Bryllup i Ribe, og gif med bedre Klæder end de andre, efter den Caristæ Vilis, da blev han bespottet af Henrico, som var Svenonis, sin egen Faderbroders Søn, om hvilken Evend tilførn talet er, at han

var paa Veien til Viborg Landsþing, og vilde faa gierne være Konning. Denne Henricus tilspurgte Hertug Knud med Spot: om Hæiel og Damast kunde bedre værge for Sværd og Lod, end andre Klædekon? och Hertug Knud svarede: at samme Henrik var ikke bedre forvaret i hans Skindfiortel. Siden foer Hertug Knud til Sres, og brugte sig mandeligen imod de Østerlandige, og vandt stor Priis og Gæ, og ferte meget Rov og Bytte hjem til Danmark, som han havde taget fra Nogens Giender. Derfor maatte nu alle Mand over det ganske Rige vel lide Hertug Knud for hans Manddoms Skuld og fromme Dydelighed, foruden (undtagen) denne Henrik Skæller og Ubbo, den Landsfoged i Syssland, som havde Konning Niels uægte Datter, [og] hans Søn Haquinus. Disse tre havde besynderligen stor Avind til Hertug Knud, og stode altid ondt for hannem til Konning Niels og hans Søn Magnus; hvilket hans Dronning Margareta, som var en frem, dydelig Kvinde, gav Hertug Knud hemmeligen tilkiende, da hun skulde døe, og bad hannem tage sig vare for dennem, og altid beslitte sig efter Fred og Samdrægtighed, hvilket han ogsaa gjorde mod Alle. Men det kunde intet hjælpe til, saa længe at Henricus og Ubbo ginge aabenbare til Kongen, og sagde, at Hertug Knud stundede efter Riget, og havde derfor listeligen draget Almuen til sig til Ribe, saa alle Mand talte godt om ham.

Derfor blev Konning Niels meget vred, og lod strax forfriske Herredag, og stod der aabenbare for Nogens Raad, og alle de som da vare i Riget, fødte af Kongeslægt, og klagede over Hertug Knud, og sagde: at ligerviis som de andre hans Brødre og Konning Svend Estritsens Sønner vare blevne Konger hver efter Anden, som de vare ældst til udi Byrd, alt saa var han den yngste og blev sidst Konning, og havde dermed ikke gjort sin Brøder Ubbo nogen Uret, fordi han var ældre; fordi han (Ubbo) vilde ikke selv være Konning; men gav hannem det Krav op, som tilforn sagt er. Og da Konning Niels havde siden gjort sit Skudsmaal for Alle Mand, hvorledes han havde været deres Konge, saa de kunde intet stykke hannem:*) da begyndte han heiligen at takke dem allesammen for Lydelse og underdanig Tjeneste, foruden Hertug Knud;

*) Ikke stykte ham for noget, bebreide ham noget, klage paa ham.

denne gav han stor Skyld, og Klagebe aabenbare, at han holdt sig ikke som de andre; men stundede efter Niget før end hans Tid kom at Niget var ledigt, og holdt sig derfor ind til Almuen, der alle Mand gave hannem et godt Nygte, og lod sine Tienere kalde sig en Konge, hannem (K. Niels) til Spot og Forargelse. Alt saaledes blev Konning Niels meget vred, og var derfor begierendes alle deres gode Raad, hvorledes han skulde herudi stifte sig imod Hertug Knud, og straffe hannem.

Da stod Hertug Knud op og saae længe neder i Jorden før end han begyndte at tale, og sukkede dybeligen, og sagde: „Ah, Fader!“ (som han altid pleiede at kalde Konning Niels sin Fader) „efterdi at du stedsse haver været mild og sagtmodig udi al din Handel, saa have nu mine Alvindsmænd gjort meget ilde, som dog have saa bitterligen forhærdsket*) imod mig, foruden al Skyld og Brede; og giv det mig ondt af alt mit Hierte, at Du est nu saa meget forterret af umaadelig Brede, ydermere end du est van. Thi beder jeg dig, at du ikke troer slige løgnagtige Forere, som gierne ville bringe mig om Halsen, og saaledes stille dig end ved en tro Mand. Jeg haver aldrig stundet efter dit Nige, og ikke er jeg det begierendes, hverken nu, som ikke tilberligt, og ei heller efter din Død. Men jeg vil gierne lade mig nøie, og leve i det Kald og Befaling, som Gud haver mig undet; og skal du vide, at mine Tienere kalde mig ikke Konge, men deres Herre.***) Og var det end saa, at de Vendisse kaldede mig deres Konge, hvilke jeg haver selv undervinget med valdig Haand, og over dem faaet Kongelig Titel af Keiseren: da var det ikke mere straffeligt hos mig, og dig ikke mere til Skade eller Spot, end at de Gothi og Svenske kalde din Søn deres Konning. Men jeg mener at saadant maatte nu være dig en stor Gæde, at du haver saaledes tvende Konninger som dig tiene dagligen, og maatte vel glædes heraf at jeg saa haver stiftet mig mod alle dine Underfaatter og Nogens Indbyggere, at alle Mand give mig et godt Nygte. Ogsaa vedst du vel selv, hvor ofte jeg haver været mit Liv og Hals for din Skyld

*) I Texten: *forhærdsket*. (?)

**) *Herum me mei, non Regem appellant.* Sæge (der sigter til Knuds færgiste Tilnavn: *Lavard*.)

og (for) Danmarks Rige, og altid været dig huld og tro, og for-
meret dit Rige, dig til Nytte og Gavn, og ikke mig; udi saa
Maade, at der som du ikke turde tilforn ride fri og sikker om
Dagen foruden Vagt og Hold i Landtjeholsten og Sender-Zutland
for Tiender og Stratrovere: der kan du nu fare*) tryggeligen baade
Nat og Dag allene, og opbære Skat og Landgilde af alle dem,
som tilforn røvede fra dig og dine Underfaatter; foruden al anden
Manddom og Treflab, hvilken du haver stedse befundet hos mig,
og de store Hug og dødelige Saar, som jeg fik udi Venden og
mine Brødre, for Din Skyld, at vi da kunde dig beskytte og frie
dit Liv fra Tienderne; og al daglig Tjeneste, som jeg haver dig
beviist naar som jeg tilfjæges. Derfor maa nu dette være stor
Gnæ, at mig ikke vederfares større Tak; men aabenbare beklages
udi al Rigens Marværelse, foruden al Skyld og Brøde efter
legnagtige Forere, hvilke jeg skylder fast mere end dig, enddog dig
burde ikke saa letteligen at troe dennem; med mindre end de nu
ville aabenbare hvad de sagde, og kunne det bevise." — Og Hertug
Knud sagde ydermere, at han var aldeles ingen anden Kon-
ning begierendes udi sin Tid, end Konning Niels; og vilde Gud
unde hans Sen Regimentet efter hannem, da vilde han gierne,
om han da var i Live, bevise hans Sen saa stor Tjeneste og
Treflab, som han nogenstunde tilforn havde beviist hans Fader, og
findes altid en lydig Underdan, og Danmarks Rige huld og tro,
saa ingen Mand skulde retteligen hannem noget skyld. — Og det
fæde, at den Tid Konning Niels herre denne Tase, da blev han
meget stille og evergav sin Brøde, og sagde, at de gjorde ilde,
som førte hannem saadan legnagtige Klagemaal fore; og han gav
strax Hertug Knud Venstlab, og de stiftes Alle Venner.

Men den forbenævnte Henricus Skeller kunde ikke overgive
sin Brøde, og practisere hemmeligen mod Hertug Knud hvor han
kunde, fordi han havde en besynderlig Kvind til hannem for denne
Sags Skyld, at hans Hustru blev loffet af en ung Edelman, og
rommede ind i Landtjeholsten i Mandesklæder, og var der nogen
Tid hos hannem som en Borgerste; til saa længe at Henricus fik
deraf nogen hemmelig Kundskab, og foer efter hende og førte

*) I Texten: *ther motthu nu fare.* (der maa o: der kan du.)

hende tilbage, og kunde ikke overkomme den Høerfart; og herfer havde Henricus en stor Mistanke til Hertug Knud, at han skulde vide her noget af, efterdi hun fandtes her udi hans Forlening.*) Og endog at Hertug Knud havde ofte gjort sin Undskyldning, at dette var ham ganske uvitterligt, da kunde det intet hjælpe anderledes, end Henricus vilde da endeligt bringe ham om Halsen. Derfor gik han ofte til Konning Niels, naar som hans Søn Magnus var tilstede, og sagde, at hvorledes Hertug Knud havde sig undskyldt, da skundede han alligevel efter Riget, og gav tilkiende, at det var baade naturligt, og hannem en stor Priis og Ære, at han led det saa bestille, at hans Søn Magnus maatte blive Konning efter hannem, og ikke nogen Fremmede (Fremmed); hvilket han sagde ogsaa, at ikke see kunne saa længe som Hertug Knud var i Live, fordi at Ridderstabet og Almuen maatte vel lide ham, og toge ham vissefælg til Konge, uden han (med mindre) tilforn led ham aflive; og denne Handel drev samme Henricus saa længe, baade lönlig og aabenbar, at Konning Niels gav Samthkke hertil, at hans Søn Magnus maatte forraade Hertug Knud og tage hannem af Dage hvorledes han kunde."

*) Denne Beretning hører til de saa Tilfætninger af Vedel, hvorefter intet findes hos Saxo.
